

политических целей средств, порицаемых с позиции действующего национального и/или международного уголовного законодательства» (Кабанов П. А. Политическая преступность: понятие, сущность, виды, причины, личность политического преступника, меры противодействия (криминологическое исследование) : дис.... докт. юрид. наук: 12.00.08 / Кабанов П. А. — Екатеринбург, 2008. — С. 349). Указанный подход представляется более предпочтительным, поскольку определение мотивов лица более сложный процесс, чем определение его целеполагания.

Помимо рассмотренных выше, в заключение необходимо отметить еще ряд нерешенных вопросов, связанных с изучением личности политического преступника:

1. Необходимо разработать четкие критерии разграничения личности политического и общеуголовного преступника.
2. Определиться с оценочными характеристиками данного понятия (в зависимости от политического режима одно и то же лицо может быть либо политическим преступником, либо жертвой этого режима; революционер — преступник или герой и т. д.).
3. Необходимость привязки к официальному признанию лица политическим преступником в установленном законом порядке либо отсутствие таковой.

МЕЛЬНИЧУК Т. В.

Національний університет «Одеська юридична академія»,
доцент кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права,
кандидат юридичних наук, доцент

ПРАВОВИЙ ІДЕАЛІЗМ ЯК ФАКТОР ТІНІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ

Сутність економічної діяльності становлять відносини власності та відносини у сфері виробництва, обміну, розподілу та споживання товарів і послуг. Очевидно, що такі відносини потребують точного та ефективного з точки зору суспільного прогресу упорядкування. Розвиток виробничо-споживацьких взаємин одночасно призводить до їх ускладнення, а тому сумнівним є досягнення суспільного та індивідуального благ без належного правового регламентування та правової охорони соціально-економічних зв'язків. Головним у процесі оптимізації соціальних регуляторів економіки є досягнення розумного балансу правових механізмів та суто економічних. І ті, і інші мають на меті врегулювання складноелементних моделей економічної поведінки та

протидію протиправній. Уявляється принципово важливим встановити (не)доцільність використання правових заходів щодо механізмів саморегулювання ринку і не зводити право в абсолютизм, сприймаючи його як панацею від соціально-економічних суперечностей, які в свою чергу інспірують зловживання.

Правові норми, що регулюють економічні відносини, якщо вони не відповідають завданням соціально-економічного розвитку суспільства і вимогам об'єктивних економічних законів, мають значний зворотний вплив на криміногенну ситуацію. Закони, підзаконні нормативні акти, які приймалися за роки незалежності України й були спрямовані на регулювання ринкових відносин, здебільшого, мали декларативний, абстрактний характер і не ставили надійних перепон на шляху протиправних дій. Суперечливість, неузгодженість, безсистемність характеризують законодавство перехідного періоду. Сьогодні так звана інфляція законодавства, непередбачуваність економічної політики збільшують правові ризики в Україні, які не тільки суттєво послаблюють інвестиційну привабливість, але й провокують тіньові схеми втечі капіталів.

Багатофакторний підхід до аналізу тінізації економіки поряд з недостатньою нормативно-правовою регуляцією господарської діяльності в якості детермінант протиправної поведінки розглядає переважно правовий нігілізм як різновид аномалій у праві та деформацій правосвідомості. Утім не менш деструктивними наслідками, але не так яскраво вираженими за проявами, є антипод нігілізму — правовий ідеалізм. «Як не дивно, обидва ці явища, здавалося б різновекторні і несумісні, мирно уживаються і утворюють разом безрадісну картину юридичного безкультур'я. У першому випадку закони відверто ігноруються, порушуються, не виконуються, їх не цінують, не поважають; у другому, навпаки, їм надається значення якоїсь чудодійної сили, здатної одним махом вирішити всі наболілі проблеми» (Матузов Н. И. Правовой нигилизм и правовой идеализм как две стороны «одной медали» / Н. И. Матузов // Правоведение. — 1994. — № 2. — С. 3–16). Якщо нігілізм означає недооцінку або ігнорування права, то правовий ідеалізм його переоцінку, гіперболізацію.

При ідеалістичному підході зазнає негативного впливу мета правового регулювання, тобто відбувається орієнтування на результат, свідомо не відповідний об'єктивним критеріям спеціально-юридичного впливу. «Яким би не був механізм правового регулювання соціально-економічних відносин за своєю ефективністю, результат його дії багато в чому обумовлений станом позаправового середовища регулюваних ним відносин» (Байкин Т. А. Влияние идеалистических и нигилистических факторов на правовое регулирование отношений собственности // Политика. Власть. Право. Вып. XIII / Под ред. С. А. Комарова. — СПб., 2009. — С. 12–20.). Це означає, що які б попереджувальні або

заохочувальні заходи правового впливу не приймалися щодо детінізації економіки, все одно їх ефективність багато в чому залежить від економічного підґрунтя, соціальної обумовленості та психологічної готовності їх виконувати.

Правовий ідеалізм як фактор тінізації економіки має певні форми:

1. Прагнення за допомогою прийняття закону вирішити нагальні соціально-економічні проблеми. У такій ситуації нормативні акти видаються не з метою їх реального впливу на суспільні відносини, а для зняття соціальної напруженості у певній сфері. Такі акти мають забарвлення демонстративності, покликані показати населенню удавану активність влади, хоча тіньові процеси економіки при цьому поглиблюються.

2. Встановлення заздалегідь не можливих до виконання норм. «Нездатність об'єктивно оцінити можливості права і стан суспільства, в якому воно буде реалізовано, призводить до створення правових норм, які заздалегідь не виконувані і сприймаються суспільством лише як не продумані заяви, обіцянки, що набувають форми правового популізму» (Малько А. В. Популізм и право /А. В. Малько // Правоведение. — 1994. — № 1). Економічна система тоді ефективна, коли є самодостатньою, а правові регулятори орієнтуються на закони ринку і спрямовані на забезпечення економічної безпеки. Серед причин неможливості виконання створення норм, які регулюватимуть відносини, що фактично ще не виникли в суспільстві; відсутність реального механізму для реалізації юридичної норми. Наприклад, в Україні законом встановлена процедура електронних торгів під час державних закупівель, що спрямо б прозорості торгів та нейтралізації «відкатів», але механізм її реалізації відсутній.

3. Ігнорування економічних, політичних, соціально-психологічних умов, за яких будуть реалізовуватися юридичні норми. Так, наприклад, мають місце запозичення зарубіжного досвіду без детального аналізу їх застосовуваності в Україні.

Переоцінка ролі права у регулюванні господарських відносин є деструктивною та сприяє зловживанням. Певні тіньові процеси в економіці можливо подолати й не правовими регуляторами. Зокрема, мова йде про кодекси етики, підтримання ділового іміджу та репутації, а також застосування соціальної відповідальності бізнесу. Загальновизнано, що вони можуть посилити ефективність правових засобів, але тільки за умови, що вони мають не абстрактний, а чіткий цільовий зміст, що відображає особливості їх застосування; вони доповнюють, а не дублюють і не підміняють правові норми. Наприклад, у практиці Великобританії та США все більш виразно проявляється тенденція до спонукання приватних компаній до «етичної змови», тобто відмови від ведення справ з тими компаніями, які були замішані в корупційних схемах. Таким чином витісняються з ринку тіньові трансакції та недобросовісні компанії.

Відтак одним із результативних механізмів усунення факторів тінізації економіки є підвищення рівня ефективності правового впливу за умови врахування допустимості та меж державного регулювання, в тому числі у приватній сфері, нейтралізації деформацій економіко-правової свідомості: правового нігілізму та правового ідеалізму.

ЦЕХАН Д. М.

Національний університет «Одеська юридична академія»,
доцент кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права,
кандидат юридичних наук

СТРАТЕГІЯ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ БОРОТЬБИ ЗІ ЗЛОЧИННІСТЮ В УМОВАХ НОВОЇ МОДЕЛІ КРИМІНАЛЬНОГО ПЕРЕСЛІДУВАННЯ

Реалізація державою своїх функцій вимагає формування чітких вихідних засад та дороговказу з метою своєчасного створення дієвих стратегій, моделей, концепцій та програм. Фактично, мова йде про вироблення ідеології діяльності держави у тих чи інших сферах її відповідальності. У контексті цього, не є виключенням і боротьба зі злочинністю, ідеологічна основа якої залишається розмитою та невизначеною. Можна підтримати позицію Б. Я. Гаврилова, який наголошує, що під час реалізації кримінальної політики відсутні як правило будь-які конкретні дані про соціальні наслідки майбутніх змін кримінальної репресії, а також про ресурсну вартість окремих законопроектів, а також стосовно того чи згідне суспільство його фінансувати, без чого у країнах із стійкими системами кримінального правосуддя не приймається жоден кримінальний закон, який встановлює злочинність чи покарання за злочинну поведінку (Гаврилов Б. Я. Современная уголовная политика России: цифры и факты. — М., 2008. — С. 8–9).

У відповідності до ст. 3 Закону України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики» основними завданнями у сфері розбудови державності є боротьба зі злочинністю шляхом поліпшення координації роботи правоохоронних органів, оптимізації їх структури, належного забезпечення їх діяльності. Такий підхід законодавця видається дво-яким та дискусійним, що потребує детальнішого аналізу. З одного боку включивши боротьбу зі злочинністю до основних напрямів розвитку державності законодавець безумовно підкреслив важливість цієї складової на надав їй пріоритетного значення поряд з іншими напрямами. Водночас, на нашу думку, складність та важливість правоохоронної функції держави, особливо і період становлення та транзитивного